

Tüfek, Mikrop ve Çelik

Çev. Ülker İnce

TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, 2002

Disiplinlerarası araştırma ve yaklaşımlar bilim dünyasında gün geçtikçe daha fazla ilgi görüyor. Farklı alanlarda edinilen bilgiler ve kullanılan analitik yaklaşımlarla yeni kavrayışlara ulaşılabilir; böylece araştırılan olguları etkileyen çeşitli faktörlerle bunlar arasındaki etkileşimler hakkında bilgimiz zenginleşiyor. Jared Diamond'ın kariyeri disiplinlerarası yaklaşımın önemini gösteren en güzel örneklerden biri. Diamond fizyoloji alanında doktora derecesi alıyor, ancak ilgi alanları onu evrimsel biyoloji ve coğrafyaya sürüklüyor. Kitapları moleküler biyoloji, dilbilim, fizyoloji ve arkeoloji gibi farklı araştırma alanlarına dayanmakla birlikte, Japonya'nın feodal döneminden daktilo tasarımına kadar geniş bir bilgi dağarcığı da içeriyor. Halen Kaliforniya Üniversitesi'nde coğrafya profesörü olan Diamond'ı bir araştırmacı olarak özel kılansa birden çok alana hâkim olmasının yanında, disiplinlerarası araştırmalarda ulaştığı sonuçları uzman olmayanların da kolayca anlayabileceği şekilde anlatabilmesi.

Diamond, pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de yayımlandığı 2002 yılından bu yana büyük ilgi gören *Tüfek, Mikrop ve Çelik* adlı kitabıyla ve kendisiyle ilgili sorularımızı yanıtladı.

Bilim ve Teknik Dergisi (BTD): Bize kısaca kendinizi tanıtır bugünlerde ne üzerinde çalıştığınızı anlatır mısınız?

Jared Diamond (JD): Ben Jared Diamond, 71 yaşında bir Amerikalıyım, mutlu bir evliliğim ve ikiz oğullarım var. Kaliforniya Üniversitesi Coğrafya Bölümünde profesörüm. Benim üç kariyerim oldu. Doktoramı fizyoloji alanında yaptım ve 40 yılı aşkın bir süre boyunca, sindirim ve beslenme süreçlerini biyolojik açıdan anlamak için laboratuvar deneyleri yürüttüm. Safra kesesi denilen küçük organın bir numaralı uzmanı sayılıyordum. Dünyada topu topu beş bilim insanının daha ilgilendiği safra kesesi, dayanılmaz bir ağrıya yol açıp da alınması gerektiğinde ister istemez birçok kişiyi ilgilendirir hale geliyor. Bu ilk kariyerimdi. Onunla aynı anda yürüttüğüm, hâlâ devam eden ikincisi ise büyük, tropik bir ada olan Yeni Gine'deki kuşların davranışlarını ve ekolojisini incelemek. Son olarak geçtiğimiz 20 yılda, tarihin büyük sorularını anlamaya ve bunları halka anlatmaya çalışan bir çevre tarihçisi oldum. Şu anda, modern toplumları ve onların özelliklerini (örneğin günümüz İstanbul'daki insanların hayatlarını) devlet yönetiminin ortaya çıkmasından önceki geleneksel toplumlarla ve bugün kırsal alanlarda yaşayan birçok insanın hayatlarında yer al-

maya devam eden özelliklerle karşılaştıran bir kitap üzerinde çalışıyorum.

BTD: "Tüfek, Mikrop ve Çelik"i yazmaya nasıl karar verdiniz?

JD: *Tüfek, Mikrop ve Çelik*'i insanlık tarihinin en ilginç ve en önemli büyük sorusuyla ilgili olduğu için yazmaya karar verdim. Tarih neden dünyadaki farklı insanlar için farklı farklı yollar izlemiştir? Örneğin neden Avrupalılar Afrikalıları, Amerika Yerlilerini, Avustralya Yerlilerini yönetimleri altına aldılar da, Aztek imparatoru Montezuma gemilerle Avrupa'ya gelip Avrupalıların çoğunu öldürüp Avrupa'yı yönetimi altına almadı? Neden 9000 yıl önce Anadolu'nun ilk çiftçileri Avrupa'ya yayılıp Avrupalı toplumları değiştirdi de İngiliz çiftçiler Anadolu'ya yayılmadı? Bu konuyla ilgilenmeye gayet akıllı ve hoş Yeni Ginelilerle bayağı uzun

zaman geçirdiğim bir alan çalışmasının sonucunda başladım. Yirmi otuz yıl öncesine kadar Yeni Gineliler taş aletler kullanıyor, okuma yazma bilmiyorlardı ve merkezi bir yönetimleri de yoktu. Yeni Gine'li arkadaşlarım bana "Niye siz Avrupalıların bu kadar çok eşyası, malı mülkü varken bizim bu kadar az var?" diye sordu. Bu sorunun cevabını bilmiyordum, kitabımı da bu soruyu cevaplamak için yazdım. Tarihin neden dünyadaki farklı insanlar için farklı farklı yollar izlediği sorusu bugün Amerika Birleşik Devletleri için de önemli bir soru. Daha önce Amerikan Yerlilerinin yaşadığı topraklarda şimdi beyaz Amerikalılar ve ataları ABD'ye köle olarak gelmiş Afrika kökenli Amerikalılar yaşıyor. İrkçi birçok Amerikalı olayların böyle gelişmesini Avrupalıların daha üstün bir zekâyâ sahip olmasına bağlıyor, ama aslında elimizde bunu

Yazar Hakkında

Jared Diamond 1937'de, Polonya asıllı Yahudi bir ailenin çocuğu olarak Boston'da doğdu. Doktor bir baba ile öğretmen, müzisyen ve dilbilimci bir annenin çocuğu olan Diamond, Roxbury Latin School'un ardından Harvard Üniversitesi'ne girdi. 1961'de fizyoloji ve membran biyofiziği alanlarında Cambridge Üniversitesi'nden doktora derecesini aldı ve araştırma görevlisi olarak Harvard Üniversitesi'ne döndü. 1966'da Kaliforniya Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde fizyoloji profesörü oldu. Diamond yirmili yaşlarındaiken asıl kariyerinin yanında, Yeni Gine kuşlarının ekolojisi ve evrimi üzerine yaptığı çalışmalarla ikinci bir kariyer izledi ve bu dönemden başlayarak Yeni Gine ve çevre adalarını keşfetmek için pek çok kez bölgeye gitti. Diamond elili yaşlarında meslek yaşamına yine Kaliforniya Üniversitesi'nde, coğrafya ve çevre sağlığı profesörü olarak üçüncü bir kariyer çizgisini ekledi. Halen aynı görevi sürdüren Diamond İngilizce, Latince, Fransızca, Yu-

nanca, Almanca, İspanyolca, Rusça, Fince, bir Yeni Gine dili olan Fore, Yeni Malenezya Dili, Endonezya dili ve İtalyanca biliyor.

Çevre tarihçisi ve fizyolog olarak 1985'te MacArthur Vakfı'nın Dahi Ödülü'ne ("Genius Award") layık görülen Diamond, Amerikan Fizyoloji Derneği, National Geographic Derneği ve San Diego Zooloji Derneği'nin araştırma ödülleri kazandı. Defalarca en başarılı öğretim üyesi ödülü aldı ve farklı konularda çok sayıda konferans verdi. Diamond ayrıca Amerika Birleşik Devletleri'nin en önde gelen üç bilim kurumunun (Ulusal Bilimler Akademisi, Amerikan Sanat ve Bilimler Akademisi, Amerikan Felsefe Derneği) her üçüne de üye seçilmiştir.

Diamond'ın alan çalışmaları arasında kuşların ekoloji ve evrimlerini araştırmak üzere Yeni Gine ve çevre adalarına yaptığı 17 bilimsel gezi ile Kuzey Amerika, Güney Amerika, Afrika, Asya ve Avusturya'da gerçekleştirdiği diğer alan projeleri bulunuyor. Yeni Gine'nin uzun zamandır kayıp olan altınalınlı çardakkuşunun (Amblyornis flavifrons) yeniden keşfi Diamond'ın alan araştırmalarıyla mümkün oldu. Kapsamlı bir doğa koruma planı olarak uygulanan Yeni Gine Ulusal Park sistemini tasarladı. Endonezya hükümeti ve Dünya Doğal Hayatı Koruma Fonu için çok sayıda alan projesi yürüttü. Koruma Biyolojisi Derneği kurucu üyesi olan Diamond aynı zamanda Dünya Doğal Hayatı Koruma Fonu'nun (ABD) Yönetim Kurulu üyesidir.

http://www.edge.org/3rd_culture/bios/diamond.html

kanıtlayan hiçbir şey yok. Ben işte bu Amerikalı ırklara cevap vermek için tarihin bu büyük sorusunun doğru cevabını bulmalıydım.

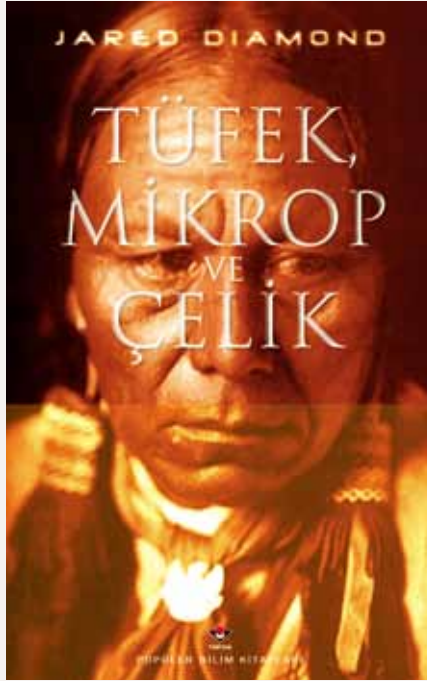
BTD: Bu kitabı yazmaktaki amacınız neydi?

JD: Bu kitabı yazarken iki amacım vardı. Bu dikkat çekici soruların cevaplarını kendim için bulmak ve öğrendiklerimi diğer insanlarla paylaşmak. Neden Avrupalıların dünyaya yayıldığı sorusu, dikkat çekici başka birçok soruyu da beraberinde getiriyordu. Yazının bulunuşu (yazı neden 5.400 yıl önce Irak'ta, bugün okuryazarlık oranı dünya sıralamasının ortalarında yer alan bir ülkede ortaya çıkmıştır?), teknolojinin, salgın hastalıkların, kralların ve hükümetlerin ortaya çıkışıyla ilgili sorular.

BTD: Kitabın yazım aşamasında başınızdan ilginç bir olay geçti mi?

JD: Bu kitabı yazarken iki büyük sürprizle karşılaştım. Bir tanesi, yöreye özgü evcilleştirilebilir bitkilerin ve hayvanların çok uzun zaman önce bazı halkların diğer halkları yönetimi altına almasında oynadığı rol. Bugün Türkiye'de nohudun önemi üzerine pek fazla düşünmüyorsunuzdur veya günümüzde Iraklılar buğdayın Irak tarihindeki önemini takdir edemiyor olabilir. Ama bu iki tarım bitkisinin, bir de bunların ataları olan başka tarım bitkilerinin (örneğin arpa) ve hayvanların (domuz ve koyun) Türkiye'de, Irak'ta ve onlara komşu bölgelerde doğal olarak bulunması, 9000 yıl önce neden Avrupa'daki çiftçilerin Anadolu'yu değil de Anadolu'nun ilk çiftçilerinin Avrupa'yı fethettiğini açıklar.

BTD: Kitabınız 30'dan fazla dile çevrildi. Diğer ülkelerde nasıl tepkiler aldı? Özellikle

Türk okurlarına söylemek istediğiniz bir şey var mı?

JD: Kitabım *Tüfek, Mikrop ve Çelik* yakında 34 dile çevrilmiş olacak. Bu diller arasında yaygın dillerin yanı sıra görece daha az sayıda insanın konuştuğu Baskça, Ukraynaca ve Vietnamca gibi diller de var. Çoğu ülkede kitap halkın hemen ilgisini çekti; çünkü farklı toplumların tarihte nasıl olup da farklı yollar izlediği sorusu çok açık, ama cevaplanmasında bir o kadar zor bir soru. Türk okuyucular

rım için Türkiye'nin dünya tarihindeki, sadece son bin yıldaki değil, 10.000 yıl önce tarihin ortaya çıkışındaki önemini de tekrar vurgulamak isterim.

BTD: En başarılı popüler bilim yazarları arasında sayılıyorsunuz, bunun sırrı nedir?

JD: Popüler bilim yazarı olarak başarılı olmamın tek bir sırrı yok. Tersine işin içinde pek çok etken olduğunu düşünüyorum. Hem anem tarafından hem de eğitim gördüğüm okullarda yazmak için yüreklendirildim. İngilizce dilbilgisini ve sözcüklerin anlamlarını iyi öğrenmeye çalıştım. Pek çok kişi gibi ben de pek çok konuya ilgi duydum, ama ben üniversitede eğitmen olma şansına sahip oldum; bu da bana ilgi duyduğum farklı konular hakkında kitap okuma olanağı sağladı. Ayrıca dünyanın her yerinden, ilgi duydukları ve beni de en az onlar kadar ilgilendiren konular hakkında büyük bir sabırla bana bilgi aktaran arkadaşlar edindim.

BTD: Popüler bilim kitapları yazmak sizin için neden önemli?

JD: Popüler bilim kitapları yazmayı önemsiyorum, çünkü kamuoyu çok doğal olarak bilimin ve tarihin ele aldığı "büyük" konulara ilgi duyuyor. Ama uzman akademisyenlerin çoğu da konularını halkın geniş bir kısmının anlayacağı şekilde anlatmaya çalışmıyor. Oysa bu "büyük" konular sadece ilginç olmanın yanında önemli de. Önemli, çünkü modern toplumlar karşılaştıkları sorunları, yönetenler ve yönetilenler bilim ve tarih hakkında en azından temel bir bilgiye sahip olmadığı sürece çözemez.

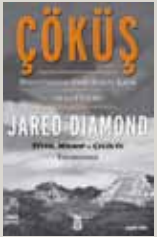
Jared Diamond'ın Türkçe'de Yayımlanan Diğer Kitapları

Çöküş

Medeniyetler Nasıl Ayakta Kalır Ya Da Yıkılır?

Çev. Elif Kiral,

Timaş Yayınları, 2006.

Niçin bazı toplumlar kendilerini düşünmeden yıkıma götürürken, diğerleri aynı hatayı yapmıyor? Bugün benzer problemlerle biz karşılaşıyoruz; Ruan-da ve Haiti'nin başına bazı felaketler geldi bile. Hatta Çin ve Avustralya bu sorunlara yenilikçi tedbirler almaya çalışıyor. Her ne kadar bizim toplumumuz (Amerika) açık bir şekilde ekonomik olarak zengin ve siyasi olarak rapsiz görünse de, Montana gibi ekolojik olarak sağlam bölgelerde kötü işaretler belirmeye başladı. Ben-

zer bir sonla karşılaşmamak için sosyal, ekonomik ve politik ne gibi önlemler alabiliriz?

Derin içeriği, anlaşılır ve açık üslubuyla Çöküş cevaplanması gereken şu soruyu sorarak günümüzün en önemli kitaplarından biri haline geldi: Dünyamızın çöküşünü nasıl engelleyebiliriz?

Seks Neden Keyiflidir?

İnsanın Cinsel Evrimi

Çev. Sinem Gül,

Varlık Yayınları, 1998.

İnsanlara birçok hayvanın cinsel yaşamı garip görünür. Oysa cinsel yaşamı garip olan asıl bizleriz. Neden mi? Gözden uzak çiftleşen tek tür biziz. Dahası, istediğimiz zaman, hatta döllenmenin olanaksız olduğu dönemlerde bile çiftleşiriz. İnsan dişisi döllenmeye elverişli olduğu dönemi tam olarak bilmez, bil-

se de diğer dişi memeliler gibi bunu renk değiştirerek, koku salgılayarak ve sesler çıkararak ilan etmez.

Cinselliğimiz en yakın atalarımız olan insansımaymunlardan neden bu kadar farklı? Neden memeliler arasında bir tek insan dişisi menopoza girer? Neden insan erkeği hamile bıraktığı dişinin yanında kalıp genlerini taşıyan yavrularının yetiştirilmesine (genelde) yardımcı olur?

Fizyoloji ve evrimsel biyoloji dallarında uzman, ödüller kazanmış bir yazar olan Jared Diamond, cinsel açıdan bizi atalarımızdan bunca farklı kılan evrimsel etkenleri araştırıyor ve insan konumuna erişmemizde, büyük beyinlerimiz ve dik durabilen gövdemiz kadar cinselliğimizin de hayati önem taşıdığını çarpıcı örnekler vererek açıklıyor.